Έγκλημα χωρίς δόντι, αλλά με ενοχές

Σάββας Πατσαλίδης

☆

Πολύ συχνά αναφέρω αυτόν τον συγγραφέα, γιατί ακριβώς θεωρώ ότι μαζί με τον Μάμετ, τον Μπαράκα, την Κένεντυ, τον Λάνφορντ Γουίλσον, τον Φόρμαν και ορισμένους άλλους, βρίσκεται ανάμεσα στους καλύτερους που έχει αναδείξει το αμερικανικό θέατρο τα τελευταία τριάντα χρόνια. Αναφέρομαι στον Σαμ Σέπαρντ, όχι αυτόν που είδαμε στο υποσκήνιο του Βασιλικού, αλλά τον Σέπαρντ που γνωρίζω μέσα από τη δουλειά του. Γιατί, εάν μιλήσουμε γι' αυτό το πράγμα που είδαμε, τότε δικαίως θα διερωτάται ο κόσμος ποιος υπολείπεται ποιότητας, το αμερικανικό θέατρο ή αυτοί που αναλαμβάνουν να το παρουσιάσουν στη σκηνή.

Από την αρχή, χωρίς περιστροφές και περικοκλάδες. Μολονότι χάρηκα, όταν άκουσα πως θα ανέβαινε στο Κρατικό το ***Δόντι του εγκλήματος*** (σε πανελλήνια πρώτη), ποτέ δεν πίστεψα ότι αυτή η προσπάθεια θα μπορούσε να έχει αίσιο τέλος. Ήμουν απόλυτος επ' αυτού—και τώρα ακόμη περισσότερο—γιατί πιστεύω πως είναι ένα έργο σχεδόν αδύνατο να μεταφραστεί σε άλλη γλώσσα ή να μεταφερθεί σε άλλη κουλτούρα. Είναι τόσο βαθιά και ιδιόμορφα αμερικανικό, που μόνο διασκευάζεται (διάβαζε, ξαναγράφεται), και αυτό με φίφτι-φίφτι πιθανότητες επιτυχίας. Όταν έχεις μπροστά σου μια παρέλαση από γκάγκστερς, μπλουζίστες, πρόσωπα βγαλμένα από τους γαλαξίες της επιστημονικής φαντασίας, χολυγουντιανά ινδάλματα, ινδιάνους, πώς θα τους κάνεις να επικοινωνήσουν μέσα από ένα άλλο πολιτισμικό ιδίωμα, και πόσο μάλλον να εκτιμηθούν από ένα κοινό που —εκτός και αν έχει ασχοληθεί ειδικά με την αμερικανική κουλτούρα—εκ των πραγμάτων δεν είναι σε θέση να αντιληφθεί το τι γίνεται! Και όχι μόνο αυτό. Διερωτώμαι πώς είναι δυνατό να μεταφερθεί και το γλωσσικό τους οπλοστάσιο, οι εκπληκτικές ακροβασίες του λόγου, όπου κάθε λέξη είναι και ένα φορτίο από ιδέες, συναισθήματα, πολιτισμικά εγκαύματα και ρυθμό. Κάθε λέξη και μια μουσική νότα κι όλες μαζί μια ροκ συναυλία.

Αυτός που ασχολείται με τον Σέπαρντ οφείλει να γνωρίζει πως οι λέξεις στο έργο του έχουν ειδικό βάρος γιατί, συν τοις άλλοις, είναι ένα όπλο κατεξοχήν υπαρξιακό. Οι ήρωές του μιλούν διαρκώς για να διατηρούνται εν ζωή. Τέλειοι παραμυθάδες δημιουργούν ασταμάτητα κόσμους φαντασιακούς που προστατεύουν ως κόρην οφθαλμού, για να έχουν κάπου να καταφύγουν σε ώρα ανάγκης. Μπορεί να δίνουν την

εντύπωση πως συνομιλούν, στην ουσία όμως μονολογούν ακατάπαυστα. Υπάρχουν μέσα στη γλώσσα, διά της γλώσσας και για τη γλώσσα τους. Όπως ο Χος και ο Κρόου από το ***Δόντι του εγκλήματος***

Ο Κρόου είναι ένας αντιήρωας που νιώθει και βιώνει τη ζωή του μέσα από το στυλ. Παίζει το στυλ. Υπάρχει διά του στυλ και δεν έχει κανένα πρόβλημα. Ζει χωρίς ενοχές και πάντα κουλ. Δεν χρειάζεται τις ψευδαισθήσεις ούτε τις ρίζες, ούτε τα βαθιά αισθήματα. Είναι βγαλμένος από τον κόσμο της επιστημονικής φαντασίας, εκπρόσωπος μιας μεταμοντέρνας αισθητικής ενός κόσμου λαμπερών επιφανειών και ποπ διακειμενικότητας. Μπορεί να υποδυθεί οποιονδήποτε ρόλο, εφόσον κρίνει ότι είναι αναγκαίο για την επιβίωσή του.

Ο Χος αντιπροσωπεύει μια μοντερνίστικη αισθητική. Αναζητεί ουσίες και ταυτότητα, κανόνες και κάποιο σταθερό κέντρο που να ορίζει πράγματα. Θέλει αξίες με κάποια διάρκεια. Ζει με την ψευδαίσθηση ότι είναι ο μοναχικός καβαλλάρης της μυθικής Δύσης και ονειρεύεται να γίνει όπως οι παλιοί "μάτσο" ήρωες που έπαιρναν τη ζωή τους στα χέρια τους.

Το έργο είναι ένας πόλεμος ανάμεσα σε δυο θεωρίες και δύο στυλ ζωής: τον μοντερνισμό και τον μεταμοντερνισμό. Η επικράτηση του τελευταίου δεν απλουστεύει και, πολύ περισσότερο, δεν φωτίζει τα πράγματα. Ο Σέπαρντ εξακολουθεί να απορεί και να διερωτάται τι πραγματικά συμβαίνει στην χώρα του και σε όλη αυτή τη μυθολογία της Δύσης (βλ. και τα κατοπινά του έργα, **Αληθινή δύση**, ***Θαμένο παιδί*** και ***Κατάρα της πεινασμένηςτάξης)***.

Και, για να επανέλθω σε αυτό που είπα περί μετάφρασης, αποδυναμωμένη γλώσσα για τον Σέπαρντ είναι το απόλυτο αδίκημα. Το οποίο, δυστυχώς, διέπραξε με τη μετάφρασή του ο Ν. Σαββάτης. Δεν λέω ότι δεν είναι καλός στη δουλειά του. Άλλο λέω. Επέλεξε λάθος έργο.Οποιοσδήποτε και να το αποτολμούσε θα "έσπαγε τα μούτρα του". Του διέφυγαν τα πιο ουσιώδη πράγματα, που θα έστηναν και τις γέφυρες επικοινωνίας με ένα κοινό εκ των πραγμάτων σε μειονεκτική θέση, που θα έκαναν πιο αντιληπτές όλες τις διακλαδώσεις αυτού του φορτισμένου ιδεολογικού και κοινωνικού υποστρώματος. Δεν αρκεί να ακούει κανείς ροκ, για να καταλάβει τι γίνεται. Η ροκ είναι απλώς το κέλυφος ή ακόμη και το άλλοθι της βίας και της μη-επικοινωνίας. Η ουσία βρίσκεται στο κείμενο που κρύβεται από πίσω. Το ίδιο και όλη αυτή η αναφορά στα ναρκωτικά, τα κόμικς, τον κινηματογράφο, το βουντού, τα ντέλτα και Σικάγο μπλουζ, τη γαλαξιακή ορολογία, τα γρήγορα αυτοκίνητα. Στοιχειακά μέρη μιας

θρυμματισμένης μεταμοντέρνας πραγματικότητας (και εαυτότητας) που, εάν χαθούν, έχει τελειώσει και το έργο. Μένει επιτόπου από βενζίνη.

Τι έκανε επί του προκειμένου η σκηνοθεσία της Μ. Πάσσαρη; Έχω την αίσθηση πως "φοβήθηκε" το έργο και το σκηνοθέτησε χωρίς ξεκάθαρη άποψη, με αποτέλεσμα, αντί να αναδείξει τον σουρεαλισμό του, τη συγκρουσιακή του λογική και, πάνω από όλα, τον διάχυτο αμερικανισμό του, να του βγάλει ένα ένα τα δόντια, και το μετέτρεψε από διαμαντάκι σε εργάκι για τα σκουπίδια. Και δεν φτάνει αυτό, "κρέμασε" (κυριολεκτικά) και τους ηθοποιούς της. Ούτε κινησιολογικά μα ούτε και εκφραστικά τους βοήθησε να πλησιάσουν έστω και στο ελάχιστο τα σκηνικά τους προσωπεία, να αναδείξουν το συναισθηματικό τους φορτίο. Αυτό που μετέφεραν στη σκηνή ήταν η δική της αναγνωστική και σκηνοθετική αμηχανία και απειρία, δηλαδή το στυλ "άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε". Και όχι μόνο αυτό, έδειξαν να έχουν και σαφέστατο πρόβλημα άρθρωσης που έκανε την πρόσληψη του κειμένου ακόμη χειρότερη. Τελικά είναι να απορεί κανείς πως επαγγελματίες ηθοποιοί (Γ. Συμεωνίδης, Ε. Τοπαλίδου, Θ. Μαργαρίτης, Α. Πελτέκης, Α. Τσαμπαλίκας, Κ. Παπαχρόνης) πηγαίνουν εντελώς άοπλοι καμιά φορά να αναμετρηθούν με ένα έργο πάνοπλο! Μα, δεν γνωρίζουν πως έτσι θα"πεθάνουν";

Όσο για τα σκηνικά και τα κοστούμια της Ο. Σιδερίδου, όπως όλα τα άλλα, χωρίς ζωή και σημασίες. Από τους μουσικούς ξεχώρισε το μπητ των ντραμς του Β. Κοκκώνη.

Σε ένα μόνο συμφωνώ με αυτήν την ποικιλοτρόπως ατυχέστατη, σχεδόν ερασιτεχνική, παράσταση. Στο ότι το Κρατικό έκανε μια προσπάθεια να θέλξει τον νεαρόκοσμο. Δεν του βγήκε. Ίσως μια άλλη φορά, με καλύτερες επιλογές.

Αγγελιοφόρος της Κυριακής

15 Δεκεμβρίου 2002